

EESTI KUNSTIAKADEEMIA
Kunstikultuuri teaduskond
Muinsuskaitse ja restaureerimise osakond

Mati Palu

UNUSTATUD KOOLIMAJA

Murro-Jüri kinnistu, Seliste küla, Tõstamaa vald, Pärnu maakond

2009/2010. õ-a. Arhitektuuri konserveerimise ja restaureerimise täiendkoolituskursuse
lõputöö

Pärnus 2010

Sisukord

1. Sissejuhatus	3
2. Ajalooline ülevaade	
2.1 Õigeuskoolide rajamise ajalooline taust	4
2.2 Murru(ste) küla koolimaja ajalooline ülevaade	4
2.3 Rehielamu tüübid ja nende sarnasusi koolimajas	6
3. Murro-Jüri talu rehielamu-koolimaja iseloomustus	
3.1. Arhitektuurne lahendus	8
3.2. Sisemine lahendus	10
4. Konstruktsioonide tehniline seisukord	11
5. Tehnosüsteemid	22
6. Renoveerimissoovitused	22
7. Kokkuvõte	25
8. Kasutatud kirjandus ja allikad	28
9. Lisad	29

1. Sissejuhatus

Uurimise objektiks on endise Murru(ste) küla koolimaja-rehielamu, mis asub Murro-Jüri kinnistul, Seliste külas, Tõstamaa vallas, Pärnumaal. Osaliselt säilinud rehielamu ruumides asus Eesti Apostliku Õigeusu kiriku abikool, mille kohta leitud vanimaid andmed pärinevad aastast 1869. Kinnistul paikneb ka üks osaliselt ümberehitatud endine küün ja lauda varemed. Endise aida kohale on täna ehitatud ühekordne viilkatusega saunaga suvemaja. Esimese Eesti Vabariigi algusaastatel erastas hooned koos sinna kuuluva maa ja metsatükiga abikooli viimane õpetaja Karl Riidamets ning hetkel on kinnistu omanikuks Pille Palu.

Endise Murru(ste) koolimaja-rehielamu ei ole arhitektuurimälestis, ega asu muinsuskaitseala kaitsevööndis. Kinnistu ei kuulu looduskaitse all olevate objektide hulka ja ei asu ranna ega kalda ehituskeeluvööndi piires.

Tänase päeva seisuga on rehielamu rehealune osa sisuliselt hävinenud. Lagunemisprotsessi peatamiseks on hoone katus ajutiselt kaetud lainelise katusekatteplaadiga.

Töö eesmärgiks on anda praeguse Murro-Jüri talu kinnistul asunud endise Seli ehk Murru(ste) küla algkooli põgus ajalooline ülevaade, hoone ehitusajalooline ülevaade ning tehnilise seisukorra hinnang koos hoone renoveerimissoovitustega. Kahjustuste loetelu, võimalikud põhjused ja ettepanekud hoone remontimiseks on antud peamiselt visuaalse vaatluse põhjal. Kohati avati ka konstruktsioone, et selgitada kahjustuste võimalikku ulatust.

Renoveerimislahenduste pakkumisel on lähtutud heast restaureerimistavast ja säästva renoveerimise põhimõtetest.

Töö koostamisel on kasutatud Eesti Ajalooarhiivi materjale, kus on säilinud ajaloolisi kaarte ning muud dokumentatsiooni, materjalidena olid abiks Eesti Riigiarhiivi fondide dokumendid ja eelmise omaniku poolt saadud materjalid.

Puitelamute renoveerimise alastest üldkäsitlustest on lisaks Muinsuskaitseameti poolt koostatud erinevale õppekirjandusele ja käsiraamatutele tuginetud ka Rootsi restaureerimisalasele kirjandusele, mis arvestades sarnast kliimat on heaks võrdlusmaterjaliks.

2. Ajalooline ülevaade

2.1 Õigeusu koolide rajamise ajalooline taust

Liivimaad tabanud rasked viljaikalduse aastad (1839-1841) ja sellele järgnenud näljahäda ning rahutused viisid talupojad väljarändamise mõtetele, aga ka usuvahetusele lootuses, et vene õigeusu vastuvõtmisega saadakse riigilt hingemaad. Liivimaa Eestiosas vahetas usku aastail 1845-1848 üle 65 000 talupoja, kusjuures Pärnumaal moodustas maa nimel usku vahetanud talupoegade arv 28% talupoegade üldarvust. Liivimaal ja Saaremaal hakati valitsuse käsul õigeusulistele ehitama kihelkonnakoole. Seniste luteriusu koolidega hakkas võistleva keskvõimu toetusel avatud õigeusu kihelkonna- ja abikoolid. Esimesed koolid alustasid tööd juba sama kümnendi teisel poolel. 1849. aasta Liivimaa talurahva seadusesse kirjutati:” Kui vallas kahhe ussusseltsi rahvast on, Venne-ussu ja Lutterusse-ussu, siis tuleb, nenda kui Keisri käsk 14. Teetsembrist 1846 kinnitatud, kummalgi ussu seltsil oma koli eest hoolt kanda.” Õigeusu abikoolid jäid oma õpetuse tasemelt luteriusu külakoolidest maha, kuid moodustasid ometi kogu Eesti selleaegses koolivõrgus koos õigeusu kihelkonnakoolidega arvestatava osa. Õigeusu kihelkonna- ja abikoolide olukorra parandamiseks avati 1870.aastal Riias vene õppekeelga Balti Õpetajate Seminar, mis algselt oli planeeritud kaheaastasena, kuid hiljem pikendati õppetööd veel ühe aasta võrra. 1885-ndal aastal oli Põhja- ja Lõuna-Eestis kokku 315 õigeusu kooli, moodustades Liivimaa Eesti-osas viiendiku talurahvakoolide üldarvust.¹

2.2 Murru(ste) küla koolimaja ajalugu

Aastatel 1845-1848 toimus Tõstamaa kihelkonnas nii nagu ka kogu Pärnumaal massiline õigeusku minek. Kihelkonna (Kihnu, Seliste ja Tõstamaa vald) 5246 eestlasest läks õigeusku 4046. Esimesena asutati 1847.aastal Tõstamaa-Seli ja Pootsi-Kõpu õigeusu kogudused. Seliste õigeusu kirik pühitseti sisse aga alles 1864 ja Kõpus 1873. Esimesi jumalateenistusi peeti taluperedes, mõisahoonetes ja koolimajades, mida uus usk hakkas kiiresti ehitama, et eelkõige anda elamispaika preestritele ja köstritele. Kihelkonnakoolid avati iga koguduse juures: Kõpul 1860, Selis 1864, Tõhelas 1874 ja Kastnas 1896. Esimesed õigeusu koolid alustasid 1850.aastal. Mardipäevast maarjapäevani käisid lapsed koos paar korda nädalas

¹ *Lembit Andersen, Eesti Kooli vanem ajalugu lk.130, 169, Valgus Tallinn 1985*

katekismust ja laulmist peamiselt aga siiski lugemist õppimas. Kus siis abikoolid on asunud ? Kavarukülas Tomingal ja Jäärul; Peerni külas Vainumetsal, Külal, Kärneril; Selis Murru külas, Väratis Kanistu talus; aleviku külje all Taganõmme talus. Abikoolides õppisid sajad ja sajad lugema, kirjutama, arvutama, aga talusid ka ränka venestamist. Kui valmisid suurem koolimajad, toodi mitmed abikoolid kihelkonnakoolide juurde. Täielikult lõpetasid abikoolid 1917.²

Kõige vanem leitud kaart Seliste (endise nimega Seli, saksapäraselt Selli) vallas endise Murru(ste) külas praeguse nimega Murro-Jüri talus asunud õigeusu kooli kohta pärineb aastast 1869, План имения Селли, koostatud kroonu vanem maamõõtja Beylandt, B. poolt (Lisa 1). Järgmine pisut noorem kaart pärineb aastast 1873, План казеннаго имения Селли, koostatud maamõõtja Tihhomirovi poolt (Lisa 2).

Leitud materjalide põhjal oli selle kooli viimaseks õpetajaks Karl Mardi p. Riidamets (1874 – 1946), kes sai oma hariduse Peterburis ning asus siis Murru(ste) külakoolis õpetajana ametisse. Eelmise sajandi algusest on pärit foto, kus toleaeagne kooliõpetaja Karl Riidamets koos koolilastega poseerib koolimaja taustal (joonis 1).

Joonis 1, Karl Riidamets koos koolilastega poseerib koolimaja taustal, 20 saj. algus

² Andrei Udu 03.03.1997, Tõstamaa Tuuled artikkel „Õigeusu Abikoolid”

Eesti Vabariigi sünniga lõpetatakse aga koolipidamine Murro-Jüri talus. Kooliõpetaja Karl Riidamets kasutab talle noore Eesti Vabariigi poolt antud võimalust osta asundustalu endale päriks, algul hooned ja hiljem ka maad (Lisa 1,2).

Karl Riidametsal oli kahest abielust kokku 9 last. Neist vanatüdrukuks jäänud tütar Neonilla Riidamets (1918 – 2007) elas talus üksinda kuni aastani 2006 (joonis 2) ning veetis oma viimase eluaasta sugulaste juures Pärnus.

Joonis 2, Koolimaja viimane elanik Neonilla Riidamets rehetoa ukseel

2.3 Rehielamu tüübid ja nende sarnasused koolimajas

Murro-Jüri kinnistu taluhoonete kompleks ei ole olnud suur, lisaks rehielamule on osaliselt säilinud veel küün, lauda maakivist müürid ja 2 maakivist kaevu.

Suhteliselt ebatüüpiline on sauna puudumine hoonete kompleksis. Algselt koolimajaks ehitatud rehielamu juures on see veel kuidagi seletatav, kuid selle puudumine ka hiljem asundustaluna ei ole omane selle piirkonna taludele. Ilmselt teostati ihuharimise protseduure traditsiooniliselt rehielamu rehetoas.

Püüdes määratleda endise Seli koolimaja-rehieelamu tüüpi ei olegi see nii lihtne. Siin on lääne-eesti tüüpi rehieelamule iseloomulikke jooni;

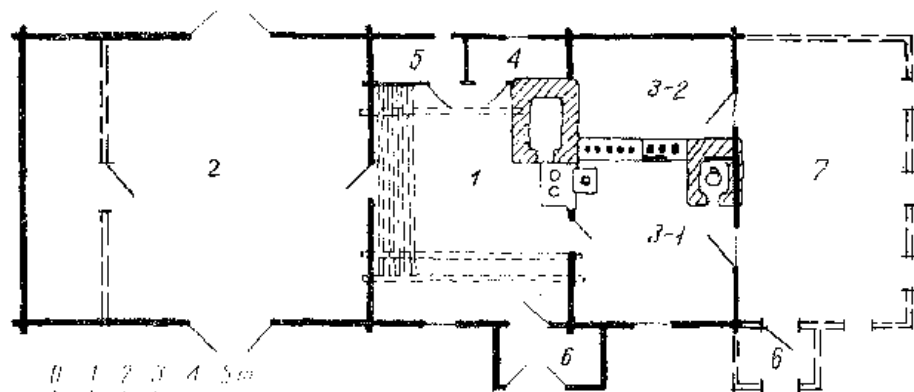
- Rehetuba on kõrgem kui rehealune ning tema taga või küljes moodustuvad toad
- Rehetoa kerisahjud ulatuvad läbi rehetoa seinte väljapoole

Samas on tal sarnaseid jooni põhja-eesti rehieelamule nii nagu ka paljudel teistel lääne-eesti rehieelamutel;

- rehetuba on kitsam kui rehealune
- rehetoast viivad ukсед nii rehealusesse kui ka kambri, antud juhul siis kõõgiruumi

Samas on iseloomulik lõuna-eestile ulaluse puudumine ja rehetoa laepalkide paiknemine piki hoonet ning põhja-eestile omane rehetoa ja rehealuse vaheline võrdlemisi väike ja kõrge lävega ukseava ning välisukse paiknemine rehetoa esiseinas.³

K. Tihase oma raamatus on esitletud koolimajale väga sarnase plaanilahendusega rehieelamu Rapla kihelkonnas Ranga talus. Joonisele on katkendjoonega autori poolt lisatud koolituba koos tuulekojaga hoone otsas ning teine kerisahi (joonis 3).

EKSPLIKATSIOON

RANGA TALU	MURRO-JÜRRI KOOIMAJA
1 REHETUBA	---
2 REHEALUNE	---
3-1 ELUTUBA	KOOK
3-2 ELUTUBA	KAMBER
4 KAMBER	ABIRUUM
5 SAHVER	---
6 ESIK	TUULEKOJA
7	KOOLITUBA
8	2. KERISAHJ

Joonis 3, Ranga rehitare Rapla khk-s

³ Karl Tihase Eesti talurahva arhitektuur, Kunst, Tallinn 1974

1816-1819.a. talurahvaseadus nägi ette uute vallakoolide asutamise. Kuid tänu mõisnike vastuseisule edenes see väga vaevaliselt. Seetõttu peeti koole endiselt enamasti talumajades, eriti Eestimaa kubermangus. Seevastu Liivimaa kubermangus toimus uute koolide ehitamine aktiivsemalt. Uute külakoolide ehitamisel lähtuti algselt traditsioonilistest taluelamute plaanilistest ja ruumilistest lahendustest. Sellised koolimajad ei erinenud oma välisilmselt tavalisest rehielamust. Vahel oli klassiruumiks rehielamu kamber. Edaspidise arengu tulemusena lisandusid rehielamule sarnasele koolimajale eluruumid õpetajale, avaramad klassiruumid, õpilaste magamistoad jne. Spetsiaalselt koolimajaks ehitatud hoonetes oli enamasti juba korsten ja aknad. Eelmise sajandi algul, eriti 20-ndail aastatel hakati suuremal arvul maakooli ehitama, kuid need tehti juba arhitektide poolt kavandatud projektide kohaselt.⁴

4. Murro-Jüri talu rehielamu-koolimaja iseloomustus

4.1 Hoone arhitektuurne lahendus

Uurimistöõde käigus ei õnnestunud leida täpseid andmeid ei ehitusaja kui ka ehitajate kohta. Samuti ei ole säilinud ühtegi joonist ega plaani taluhoonete kohta. Oma tunnustelt on koolimaja kõige rohkem lähedane lääne-eesti rehielamule ja kohe algselt ehitatud koolimajaks, lähtudes taluelamule omasest traditsioonilisest plaanilisest ja ruumilisest lahendusest. Säilinud on foto kooli tegutsemise ajast eelmise sajandi algusaastail (joonis 1), mille põhjal saab järeldada, et väliselt märgatavaid ümberehitusi vahepealsel perioodil ei ole tehtud.

Tõstamaa kandist pärit koduloo uurija Vaike Hang kirjutab; N. Riidametsa (viimase kooliõpetaja Karl Riidametsa tütar) sõnul on rehielamu üle 100 aasta vana. Rehetoa on kunagiste koolilaste pikk söögilaud. Öölaste magamisnarid olid köögis. Koolituba maja otsas on samuti oma endisel kujul säilinud. Sissekäik paremal oli olnud koolilaste tarvis, teine uks viib rehetuppa, kus varem samuti koda ees oli. Pererahva tarvis on veel üks tuba maja tagaseinas köögi kõrval. Sisemisi ümberehitusi pole tehtud, vaid köögi ja rehetoa aknad on nüüd ruutudeta ja sissekäik rehetuppa kojata (joonis 4). Säilinud on ait, küün ja kahe uksega käimla (joonised 5,6). On suurte puudega avar õu ja mitu kaevu.⁵

⁴ *Lembit Andersen Eesti Talurahva Koolid 19-ndal sajandil, Valgus, Tallinn 1974 .*

⁵ *Vaike Hang „Õpetajate Leht” 11.juuli 1992 artikkel „Seliste Murru külakoolist”*

Joonis 4, Rehielamu aastal 1992

Joonis 5, Ait 1992.a.

Joonis 6, 2-kohaline kemmerg 1992.a.

Tänaseks on kahjuks rehielamu rehealune sisuliselt hävinenud ja alles ei ole enam ka aita. Hoonel on üks korsten ja kaks kerisahju, mis omavahel on ühendatud lõõride süsteemiga. Rehielamu on ehitatud maakivist ja tellistest lintvundamendile, sealjuures rehealuse vundament on ülejäänud hoonest ca 50 cm kõrgem. Hoone säilinud osa seinad on mõlemalt poolt tahatud palkidest, kus välimiste palkseinte paksus on ca 20 cm ja siseseintel ca 12 cm. Välisseinad on kaetud voodrilauaga.

Hoonel on sindelkattega viilkatus. Uurimisel jäi silma, et taaskasutatud on ehituslikke elemente lammutamisele läinud hoonetelt; palgid, sarikad, must laudis vahelael (joonised 7,8,9,10).

Joonis 7, Taaskasutatud otsaseinapalgid

Joonis 8, Taaskasutatud laudad (must lagi)

Joonis 9, Taaskasutatud sarikas

Joonis 10, Taaskasutatud sarikas

4.2 Sisemine lahendus

Siseviimistluses on kasutatud lubikrohvi ja lubjapiima (lubjavedelik). Koolitoa ja pererahva kambri tahatud palkide vahelised süvised on täidetud peenikeste lõhestatud okstega ja seejärel lubikrohviga (joonis 11). Seinte sisepinnad on aja jooksul mitmekordselt lubjapiimaga üle kaetud. Koolitoa seintele on mingil perioodil tuuletõkke eesmärgil paigaldatud ka tõrvapapp, mis tänaseks on eemaldatud (joonis 12).

Joonis 11, Palgivahede täitmine

Joonis 12, Tõrvapapi jäänused seintel

Koolitõa ja pererahva kambri pinnasele toetuv põrand on ca 30 cm laiustest täispunnlaudadest. Köögi põrand on hiljem täiendavalt kaetud kitsamate ca 10 cm laiuste täispunnlaudadega. Põrandad on tugevalt kulunud ja viimistluskihid ei ole säilinud. Rehetõas ja abiruumides on muldpõrand.

5. Konstruktsioonide kirjeldus ja tehniline seisukord

Sissejuhatuseks. Enne asundustalu ostu-müügilepingu sõlmimist teostatud kasutuskõlblike hoonete hindamise lehel 27.08.1927 on kirjeldatud elumaja /end.kool/ järgmiselt: seinad mädanenud ja väljavajunud, põrand ja lagi – mäda ja kulunud, ahi telliskivist – vajab remonti, ukSED ja aknad – viletsas seisukorras, katus sindli – mäda, üldine seisukord alla keskmist (Lisa 3). Ilmselt on hiljem tehtud hädapäraseid remonte ning sindlikatus põhjaküljel osaliselt kaetud eterniittahvlitega ja uuendatud idakülje fassaadi, kuid põhjalikemaid ümberehitusparandustõid ei ole ette võetud.

Vundament. Hoonel on maakivist, lubimõrdiga laotud lintvundament ja erineva kõrgusega sokkel. Rehealusel osal on vundament välja vajunud. Kuna hoone ida ja lõunaküljel sisuliselt puudub vundamenti horisontaalset seinast väljaulatuvat osa kattev soklilaud, siis on ilmastikvundamenti kive siduvat lubimõrti kahjustanud ning see sealt ajapikku välja pudisenud (joonis 13). See omakorda on põhjustanud osaliselt vundamendist kivide eemaldumist. Märkimisväärseid vajumeid ja pragusid ei tuvastatud. Maapind on hoone esiküljel tõusnud vundamenti kõrguseni ja pinnase kalle on muutunud hoonele ebasoodsaks (joonis 14). Kogu hoone ulatuses puudub soklil krohv.

Joonis 13, Lagunenud vundament

Joonis 14, Pinnase tõusmine

Seinad. Rehielamu välis- ja siseseinad on rõhtpalksein. Rehetoa nn karbi moodustavad ja rehealuse seinad ümarpalkidest läbimõõduga 20-30 cm. Hoone ülejäänud seinad kahelt poolt tahatud palkidest vastavalt siis välisseinad paksusega 20 cm ja siseseinad 12 cm. Palkide tihendusmaterjaliks on sammal, mis kohati palkide vahel välja pudenenud. Hoone idapoolsel küljel asuvate aknaraamide alused vööpalkid on tugevalt kahjustunud. Enam pole alles seda puidu osa, kuhu varem on kinnitatud akna veeplekk (joonis 15).

Joonis 15, Aknaalust vööpalki ei ole enam

Kuna seestpoolt ei ole võimalik tuvastada määratleda kahjustuse ulatust, siis tuleb selleks eemaldada välisseinu kattev voodrilaud. Hoone alumine palgirida on kogu perimeetris kahjustatud (joonised 16,17).

Joonis 16, Kahjustatud aluspalk idaküljel

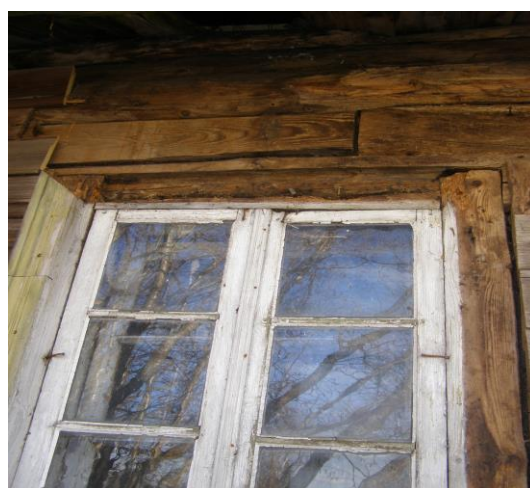

Joonis 17, Kahjustatud aluspalk lääneküljel

Katusest sadevete läbijooks rehetoa loodepoolses nurgas on tõsiselt kahjustanud seinakonstruktsioone. Mädanikkahjustusega ülemised palgid on põhjustanud pikiseina väljavajumise põikseina tappidest (joonis 18). Kahjustatud palgiread ulatuvad välisnurgast ca 3 m pikkuselt abiruumi aknapealseni välja (joonis 19)

Joonis 18, Väljavajunud nurk

Joonis 19, Kahjustunud palgiread

..... ning kahjustunud on mädanikuga ka rehekarbi loodepoolses ülemises nurgas sein ja laepalgid (joonised 20, 21)

Joonis 20, Kahjustunud rehetoa nurk, seest

Joonis 21, Kahjustunud rehetoa nurk, väljast

Rehealuse ja rehetoa vahelisi seinapalke on lisaks mädanikule kahjustanud ka putukalised ja seda just rehealuse poolisel küljel (joonis 22). Esialgsel vaatlusel tundub, et tegemist on tooneseplastega. Kuna rehealust kasutati laudana, mida kinnitab kõdunenud sõnniku kiht põrandal, siis on see loonud head tingimused tooneseplaste eluks (temperatuur 22-23 °C, suhteline niiskus 70-90% ja puidu niiskusesisaldus 20%).

Joonis 22, Putukaliste kahjustused

Säilinud tuulekoja seinapalgid on heas korras.

Rehielamu on kaetud 175 mm laiuse ja 19 mm paksuse kuusepuust poolpunn nn pärnu profiilile sarnase voodrilauaga, mis on suhteliselt hästi säilinud põhjaküljel ja osaliselt ka

Iõunakülje katuse räästalus osas. Idapoolsel otsaseinal on voodrilaud päikese mõjul tugevalt kahjustunud (joonised 23, 24) ning akende vahelisel alal on hiljem vana voodrilaua peale kinnitatud uus kitsam ja teise profiiliga voodrilaud (joonis 25) .

Joonis 23, Idapoolne otsasein

Joonis 24, Linaõlivärviga kaetud voodrilaud

Sälinud tuulekoja seintelt on voodrilaud eemaldatud. Kuigi 4 aastaega ja ilmastik on puitu kõvasti kulutanud, võib esialgsel hinnangul siiski arvata, et voodrilauda on algselt viimistletud punaka-pruunika pigmendiga segatud linaõliga ning hiljem on otsaseina kuni vahekarniisi kõrguselt kaetud linaõlivärviga.

Joonis 25, Uuendatud välisvooder akenda vahelises osas

Katus. Hoonel on traditsiooniline 45° kaldega viilkatus, mille katematerjaliks on kahekordne sindel. Sindel on valmistatud kuusepuust ja mille mõõdud on 660x80x4-23 mm. Katusesindel on paigaldatud lõuna- ja põhjaküljel erinevalt. Kui lõunaküljel on roovi sammuks 30 cm ja sindel paigaldatud ülekattega traditsioonisel viisil, siis põhjaküljel on roovi sammuks 50 cm ja ühekordsele sindlile peale pandud teine kiht ühekordset sindlit(joonis 26). Kuna viimati paigaldatud sindlikatuse aeg sai nii hooldamatuse kui ka vanuse tõttu otsa, siis on katuse põhjapoolne külg kaetud eterniidist tahvlitega. Kahjuks on aga jäetud katus katmata rehetoa otsas ca 3 m laiuselt, mis on tekitanud puitkonstruktsioonidele tõsised mädanikkahjustusi. Lõunapoolsel küljel on sindelkatusele paigaldatud bituumeniga immutatud papist laineline katuseplaat (joonis 27).

Joonis 26, Katusekihid põhjaküljel

Joonis 27, Ajutine katuskate

Säilinud tuulekoja katuse sarikad ja kate põhikatuse viimase katusekatte kihi paigaldamise ajal eemaldatud ning kaetud eterniiditahvlitega. Katuse sarikad on valmistatud 20-22 cm läbimõõduga ümarpalkidest, mis on omavahel ühendatud poolpalk pennidega. Pennid on sarikatesse sisse tapitud ja omavahel ühendatud puitpunnidega. Sarika samm on 2,2–2,5 m. Sarikas toetub ülemisele palgireale (räästapärilin) sarikale sisselõigatud hambaga. Rehealuse katusekatte hooldamatusest põhjustatud rehealuse hävinemine tõi kaasa vajaduse eraldada omavahel rehetoa ja rehealuse katuse ja seinakonstruktsioonid.

Joonis 28, Otsasarikate toetus

Kuna katuskonstruktsioonid on hoone läänepoolne otsal välisseinte väljavajumise tõttu allapoole vajunud, siis nende protsesside peatamiseks on otsasarika alla paigaldatud ajutised toetuspostid ja sarikale lisatud ajutiselt täiendav põiktala (joonis 28).

Korsten, ahjud. Rehetoa asub hoone ainus ühe täiskivi lõõriga korsten. Põhiosa korstnast on laotud kohalikust kollaka värvusega tellisest. Korsten on olnud kaetud lubikrohviga, mis suures osas on sealt maha koorunud. Korstnapits on laotud punastest tellistest puhtal vuugil, ülemised kiviread on lagunened ja osa telliseid korstnast eemaldunud.

Kuna hoonel on ainult üks korsten, siis on omapäraselt lahendatud ruumide kütmine. Lisaks tavapärasele kerisahjule rehetoa (joonis 29) on teine kerisahi köögi ja koolitoa vahel (joonis 30) ning mis omakorda on ühendatud köögi ja pererahva toa vahel asetseva soojamüüri moodustava lõõride süsteemiga. Hiljem on rehetuppa ja kööki ehitatud eraldi pliivid ning ühendatud need suitsulõõridega.

Joonis 29, Kerisahi rehetoaas

Joonis 30, Kerisahi köögitoas

Soe pääses nii koolituppa kui ka pererahva kambrisse läbi avatavate keriseluukide. Nii kerisahjude, soojamüüride kui ka korstna ehitamisel on kasutatud Tõstamaa mõisa tellisetehases valmistatud iseloomuliku kollaka värvusega tellist. Tänapäevaks ei funktsioneerid enam kerisahjud talle esialgselt omistatud otstarbel. Köögis asuva ahju ja soojamüüri vahelisel slepel on kivid sisse kukkunud, ahju telliste vahelised vuugid pea poole kivi sügavuses tühjaks pudisenud, põranda lähedal asuvad tellised kaetud valge soolakihihiga (joonis 31). Ligi 4 m pikkuse soojamüüri moodustav suitsulõõride süsteem ei tööta, nn lamavad (rõht)lõõrid on ummistunud. Koolitoas asuva kerisahju parempoolne ülemine nurk pragunenud (joonis 32).

Joonis 31, Soolakiht tellistel

Joonis 32, Koolitoa ahju nurk

Talu elaniketa olemise ajal on ära viidud pliitidelt pajad ja pliidirauad. Korstna ja kerisahjudelt on lubikrohv osaliselt eemaldunud.

Avatäited. Rehielamu endise koolitoa ja põhjaküljel asetsevad kaheraamilised 6-ruuduga aknad 71x102 cm on säilinud algupärasel kujul - ajastule omase jaotusega (joonis 33). Koolitoa lõunapoolne aken ja pererahva kambri akna välimine raam on varustatud ka eraldi üheruudulise õhutusaknaga.

Joonis 33, Algupärane aken

Joonis 34, Akna kinnitushaagid,

Akandel ja ustel puuduvad eraldi lengipuud; selle moodustavad vertikaalsed tendripostid, alumine vööpalk (uksel lävepalk) ja tendripostide vahel olev silluspalk. Koolitoa akende välimised raamid on oma hooldamatuse tõttu tugevalt pehastunud ning osad klaasid purunenud. Kahjuks ei ole need algupärased aknad suure kahjustuste ulatuse tõttu enam restaureeritavad, küll aga saab uute akende ära kasutada olemasolevaid detaile; hinged, nurgikud, haagid (joonis 34).

Köögi ja rehetoa aknad on vahetatud uute, ilma jaotuseta akende vastu. Osaliselt on säilinud sisselõigatud põõnadega 3-4 püstlauast latthingedega sise- ja välisüksed koos metallist käepidemetaga; uks rehetoast rehealusesse ja abiruumidesse, uks koolitoast kotta, pererahva ruumi kaks ust (joonised 35, 36).

Joonis 35, Koolitua välisuks

Joonis 36, Perekambri uks

Köögi ustel on ukse kõrguse suurendamiseks eemaldatud ülemine silluspalk ja uksetahvel asendatud sama tüüpi uksega, kuid kasutades juba kitsamat lauda, tänapäevaseid uksehingi ja käepidemeid. Rehetoa välisuksele on tuulekoja puudumisel soojapidavuse suurendamiseks lisatud sisemine uks ning vahetatud ka välimine uks (joonis 37).

Joonis 37, Rehetoa välisuksed

Laed. Lagi toetub ristlõikega 30x21-25 cm käsitsi tahatud taladele ja talade samm on ~ 1,0 m. Laetalade vahel asetseb laetalade külgedele kinnitatud lattidele toetuv nn 4 cm paksustest laudadest must lagi. Soojustuskihi moodustab taladevaheline ~ 20 cm paksune linaluu ja liiva segu ning mille peal on veel ~ 30 cm õlgi (joonis 38). Puhta lae moodustab topeltlaudis,

kus ülemine 20 cm laiune nelikant laud on kinnitatud naeltega laetala külge ja nende vahel poolenisti sissefreesitud servadega profiilne 20 cm laiune laud (joonis 39).

Joonis 38, Lagi pööningul koolitoo kohal

Joonis 39, Koolitoo lagi

Kuna koolitoo lae lõunapoolset osa on katuse sadevete läbijooks tugevalt kahjustanud, siis eemaldati selles osas puhaslae moodustavad laudad. Laelauad on kaetud erinevatel aegadel tehtud mitmekihilise lubivärvi korruga, mis on kohati maha koorunud.

Sadevetest põhjustatud mädanikkahjustustega on ka rehetoa põhjapoolsel küljel asuvate abiruumide palkidest lagi, mis on osaliselt sisse varisenud (joonised 40).

Joonis 40, Abiruumide laepalgid

6. Tehnosüsteemid

Rehielamu tubadesse on paigaldatud elektri kaablid ja valgustus, kuid nende tehniline seisukord on igati mitterahuldav, installatsioonimaterjalid ei vasta enam tänapäeva nõudmistele ning nende kasutamine ei ole seetõttu ohutu.

Kerisahjudel, pliitidel ja soojamüüri põhinev küttesüsteem on amortiseerunud.

Hoones puudub vesi ja kanalisatsioon. Hoone lõunaküljest 3 m kaugusel paikneb maakividest ca 2,5 m sügavune kaev, mille puitrakis on hävinenud. Kaevu on valgunud pinnast ja vajab puhastamist. Teine maakivist kaev paikneb krundi edelanurgas vana õunapuu aia serval, mille sügavus on ca 3,5 m ja vajab samuti puhastamist. Talu uusim, nõukogude perioodil tehtud kaev, on valmistatud raudbetoonist kaevurõngastest sügavusega 4 m, on tänaseks puhastatud ning igati kõlbliku joogiveega.

7. Renoveerimissoovitused

Katusekate, roovid, sarikad

Kuna originaalkattematerjaliks on olnud sindel, siis arvestades omaniku soovi ja rehielamule sobilikku katusematerjali, siis tuleb kogu katuse ulatuses eemaldada ajutiselt paigaldatud bituumen- ja eterniitplaadid kui ka varasem sindelkatusematerjal ning asendada see uue kolmekihilise sindelkatusega. Sindelkatuse ea pikendamiseks tõrvata puit enne katusele paigaldamist. Vahetada välja pehkinud sarikate otsad jälgendades olemasolevat sarika otsa profiili. Võtta lahti roovitus, asendada pehkinud osad uutega ning paigaldada need arvestades uute sindlite mõõtu sobiva sammuga tagasi. Hoolimata sellest, et majal pole kunagi olnud vihmavee ärajuhtimisesüsteemi, tuleks siiski paigaldada hoonele vähemalt horisontaalsed sobilikud puitrennid.

Seinad

Pehkinud palkide väljavahetamine on selle maja üks mahukamaid töid. Enne tööde alustamist tuleb täpselt välja selgitada tegelik väljavahetamist vajav palkide kogus ning varuda sobilike mõõtudega puitmaterjal (soovitavalt mõnelt vanalt lammutamisele minevalt hoonelt). Asendatavad palgid peavad olema võimalikult samade mõõtudega. Palkide proteesimisel

jälgida reeglit, et mädanikkahjustusega palk tuleb eemaldada vähemalt 0,5 m ulatuses kahjustuse piirist. Enne alumise palgirea vahetamist tuleb kindlasti remontida vundament. Hoone loodepoolses otsas tuleb seina väljavajunud osa paigaldada endisesse asendisse fikseerides rehetoa välimise otsaseina palgi tapid põhjapoolse pikiseina palkidesse tehtud tapisoonde. Pehkinud väljavahetavate alumiste palkide ja maakivist vundamendi vahele paigaldada isolatsiooniriba. Hoone seinapalkide vahedes tuleb teha järeltoppimine nii sise- kui ka välispinnalt kasutades siis sammalt või linatakk. Kui hoonet hakatakse tulevikus kasutama aastaringselt, siis tuleb välisseinad soojustada kasutades selleks nn hingavaid auru läbilaskvaid materjale. Seestpoolseks soojustamiseks sobib igati 5-8 cm paksune pilliroomatt, viimistledes selle savi- või lubikrohviga ja sobilike värvidega. Juhul kui soovitakse tubades eksponeerida palgipinda, siis välispidiseks soojustamiseks on igati sobilikud materjalid pilliroomatt ja tselluvill. Oluline on, et välimine lisasojustus saaks kindlasti kaetud tuuletõkkekihiga. Soojustada tuleb kindlasti ka rehetoa seinad, mis ulatuvad pööningule. Kasutades selleks sama põhimõtet, mis välimise soojustuskihi lisamise puhul.

Vundament, sokkel

Eemaldada hoonet ümbritsev kasvupinnas selliselt, et sokli kõrguseks jääks ühtlaselt ümber hoone vähemalt 20 cm ning pinnasel oleks kalle suunaga majast eemale.

Puhastada vuugid ja eemaldada lahtised sokli- ja vundamendikivid. Lubimördiga 1:1 (1 kaaluosa lubjapastat ja 1 kaaluosa liiva, liiva fraktsioon 1-3 mm) paigaldada tagasi lahtitunud kivid ja hoolikalt täita vuugid märdi ja kivikildudega. Kui soklist tuleb lahtitunud kive palju eemaldada, siis tuleb töid teostada 2 m lõikudena.

Välisvooder

Kuna kahjustunud seinapalke tuleb vahetada suhteliselt suures ulatuses, siis eemaldada ettevaatlikult voodrilauad kogu fassaadi ulatuses, nummerdada ja ladustada algupärased mittepehkinud voodrilauad eraldi varjualuses. Fassaadide taastamisel on otstarbekas vana algupärast lauda kasutada ühel või mitmel fassaadi lõigul, tervikuna soovitatavalt esiküljel. Uut kuusest lauda, võimalikult originaalilähedase profiiliga, kasutada siis teisel fassaadi lõigul. Sokli peale tuleb kindlasti paigaldada väljapoole kaldega veelaud. Kuna vanalt laudvoodrilt on aeg viimistluskihi sisuliselt ära kulutanud, siis tuleb enne uue viimistluskihi

pealekandmist eemaldada lahtikoorunud värv ja lahtine puutoime harjaga eemaldada. Esimene kiht värvi (toonitud linaõli, linaõlivärv) katta enne paigaldamist. Järgmine kiht värvida juba paigaldatud voodrilauale.

Aknad, ukсед

Kuna endise koolitoa aknaraamid ei ole enam restaureerimiskõlblikud, siis tuleb aknad asendada uute puitakendega, mis järgivad algupäraste akende profiile, jaotust ja avanemissuunda. Väljavahetamist vajavate akendel valmistamisel kasutada kindlasti vanade akende säilinud detaile; nurgikud, tuulehaagid ning ka aknaklaasid. Vajadusel valmistada uued, originaalilähedased sepistatud kinnitusdetailid. Restaureerimiskõlblikel akendel eemaldada vanad värvikihid, teha vajalikud puiduparandused, kittida uuesti klaasid ja katta aknaraamid 3-kihilise linaõlivärviga.

Säilinud restaureeritavate ustega toimida sarnaselt akendega. Hilisemal perioodil asendatud siseuksed ja rehetoa topelt välisüksed asendada uutega, võttes aluseks algupärased põhimõttelised lahendused, mis võimaldab muuta välisüksed ka tihedamaks. Kasutada tuleks sealjuures sepistatud latthingi ja sobilikke käepidemeid.

Põrandad

Renoveerimise käigus tuleb ettevaatlikult eemaldada olemasolevad laudpõrandad. Alles siis selgub pinnasele toetuvate põrandate seisukord. Põrandalauade eemaldamisel kindlasti märgistada laudade paigaldamise järjestus, siis on lihtsam neid vajadusel hiljem tagasi paigaldada. Vana põrandalaua taaskasutamise ulatus sõltub nende seisukorrast ja rehielamu uuest võimalikust plaanilahendusest. Aluskonstruktsiooni lahendus sõltub tulevases hoone kasutamise otstarbest. Põhimõtteliselt võib kasutada traditsioonilist lahendust, kus kividele toetuvate põrandalade vahe täidetakse liivaga. Talad ja toetuskiivid tuleb aga omavahel kindlasti isoleerida.

Rehealuses ja abiruumides olev muldpõrand kogub endasse liigselt niiskust ja ei ole praktiline. Põhimõtteline lahendus võiks olla selline; olemasolev pinnas eemaldatakse ja asendatakse liivakihi ca 25 cm, põrandakatteks amortiseerunud küttekollete ehitamiseks kasutatud selle piirkonnale iseloomuliku kollase tooniga tellis.

Laed

Hoone kambrite lagedelt tuleb eemaldada pealtpoolt olemasolevad õled ja ca 15 cm paksune soojustuseks paigaldatud linaluu ja liiva kiht, must lagi katta soojustuse läbipudenemise vältimiseks hingava filterkangaga. Enne soojustuse paigaldamist tuleb väljavahetada rehetoa kahjustunud laepalgid. Esimeseks soojustuseks võib kasutada sedasama linaluu ja liiva segu. Aastaringelt hoonet kasutama hakates lisada veel vähemalt 30 cm paksune tselluvilla või saepuru kiht.

8. Kokkuvõte

Murru(ste) küla koolimaja-rehielamu ajalooline ülevaade sai leitud dokumentide vähesuse küllaltki põgus, kuid samas tekitas huvi veel rohkem süveneda just perioodi, mis jääb kooli asutamise ja lõpetamise vahele. Kes olid kooli esimesed õpetajad, millist haridust seal täpselt anti, milliseid krutskeid tollased koolilapsed tegid, kas on sealt saanud alghariduse ka mõni suurkuju jne.

Kindlasti omab koolimaja kultuuriloolist tähtsust antud piirkonnas ja oleks väga kahju, kui Eestimaa pinnalt kaoks järjekordne omaaegne väike haridustempel. Veel leidub Seliste külas inimesi, kes mäletavad seda talu ainult Koolimaja nime all.

Kuna taluhoonete kompleksis ei olnud palju hooneid, siis ei kuulunud talu just kõige asisemate hulka. Kahjuks ei hoolitsetud erinevatel põhjustel ka hilisemal perioodil piisavalt elumaja eest, mis on toonud kaasa märkimisväärsed, kohati ka pöördumatud kahjustusi konstruktsioonides. Kõige olulisemaks kahjustuste tekitajaks on olnud katusekatte hooldamatus, kus sadevetest tekitatud niiskus on puitkonstruktsioone kõvasti räsitud.

Hoone konstruktsioonide ja viimistluse olukorra hinnang põhines peamiselt vaatlusel. Täpse ülevaate saamiseks kahjustuste tegelikust ulatusest ja sisust tuleb rohkem avada konstruktsioone ning kasutada selleks ka vastava ala spetsialiste. Küll aga võib juba täna öelda, et rehielamu säilinud osa tehniline seisukord on halb ja selle mistahes kujul taastamine nõuab märkimisväärsed rahalisi vahendeid.

Kuna omanikul puudub hetkel kontseptsioon rehielamu kasutamise osas tulevikus, siis mingil määral mõjutab tehtavat otsust täpsem ehitus-tehniline ekspertiis. Rehielamu taastamise põhimõttelised lähenemised võivad olla erinevad:

1. renoveeritakse elamu säilitades selle maht ja plaanilahendus algupärasel kujul renoveerides ja säilitades olemasolevad konstruktsioonid maksimaalselt;
2. luuakse rekonstruktsioon, kus sisekujunduses kasutatakse säilinud konstruktsioone ja/või nende elemente (seinapalgid, laetalad, lae- ja põrandalauad, ahju- ja korstnakivid jne.);
3. säilitatakse rehielamu põhikuju ja proportsioonid, kuid muudetakse arhitektuurset välisilmet sobilikul viisil (valgusküllasemad ja/või katuseaknad, veranda jne) ning kohendatakse sisemist plaanilahendust vastavalt vajadustele

Paljuski sõltub lõplik valik sellest, kas elamut hakatakse kasutama ainult suveperioodil, või otsustatakse siia alaliselt elama jääda. Kuid sõltumata valikutest on omaniku soov kasutada ehitamisel-renoveerimisel maksimaalselt taastuvaid looduslikke ja kohalikule piirkonnale iseloomulikke ehitus- ja viimistlusmaterjale; puit, savi, tellis, pilliroomatt, kohupiimavärvid, õlid (lina, tõrv). Kuna restaureerimiskõbulikke detaile ja tarindeid ei ole palju alles jäänud, siis püütakse neid maksimaalselt taastada ja anda neile taas rakenduslik ja/või esteetiline väärtus; on need siis ukсед, tellised uute küttekollete rajamiseks või mõni muu rakendus sisekujundusliku elemendina, lae- ja põrandalauad.

Isegi kui tuleb langetada raske otsus, et kahjustuste suure ulatuse tõttu ei ole mõistlik hoone kandekonstruktsioone renoveerida, siis taaskasutamist leidvate detailide näol elab vana koolimaja siiski edasi ning kannab endaga kaasa seda aega, kus külalastele aabitsatähti selgeks tehti ja korrutustabelit pähe tuupima sunniti.

Ja unustuse hõlma vajuma hakanud koolimaja ei olegi siis enam nii unustet ...

Kasutatud kirjandus ja teised allikmaterjalid

- EAA kaardid, f.3724, n.4, s.925, leht 2, План имени Селли 1869
- EAA kaardid, f.3724, n.4, s.923, leht 3, План казенного имени Селли 1873
- EAA f.3760, n.3, s.8102, Pärnumaa Seli mõisast eraldatud „Murro Jüri A-27” kinnistutoimik nr.4544
- ERA f.62, n.3, s.4891, Seli kirikumõisast eraldatud Murro-Jüri talu nr.27
- ERA f.63, n.14, s.3434, Murru-Jüri talu nr.27
- Andresen, L. Eesti Rahvakoolide võrk 19. sajandil, Valgus 1970
- Andersen, L. Eesti Talurahva Koolid 19-ndal sajandil, Valgus 1974
- Andersen, L. Eesti Kooli vanem ajalugu, Valgus 1985
- Hang V. Õpetajate Leht 11.juuli 1992, artikkel „Seliste Murru külakoolist”
- Masso T. Palkmajad, konstruktsioon ja ehitamine, Tallina Raamatutrükikoda 1991
- Konsa K. Maakodu, mai 2008, artikkel „Putukad maja kallal”
- Panu Kaila, Majatohter III osa, Ehitame 1999
- Tihase K. Eesti Talurahva Arhitektuur, Kunst 1974
- Udu A. Tõstamaa Tuuled 03.03.1997, artikkel „Õigeusu Abikoolid”
- <http://www.tehnikamaailm.ee/kodujaehitus/> Seened ja mardikad puidu kallal 16.05.2010

10. LISAD

Lisa 1, План имения Селли 1869, koostatud vanet krooni таатõõtја Beylandt, В. poolt

Лист 2, План казеннаго имения Селки 1873, коопатуд маатдѣтја Тѣххомірови роолт роолт

Vorm 7

3355 m

KINNITAN N. + 5%

21. oktoober 1927 a.

Pänu maakond

Selise vald

Quaru riigimaade ringkond

Seli asunduse talu "Murro-Jüri" piirides asuva kasutuskõlbuliku hoone

ostu-müügi leping. #214

1. artiklil 1927 aastal on Põllutööstusministeeriumi esitaja Pänu maa riigimaade Quaru ringkonna valitseja Th. Palu kui müüja ja Seli asunduse talu "Murro-Jüri" rentnik Karl Mardis p. Fridorovits kui ostja vahel, maareformi teostamise määruse §§ 103-104 ja 106 põhjal (R. T. Nr. 159, 1922 a.) järgmine ostu-müügi leping sõlmitud:

§ 1. Põllutööstusministeerium müüb Seli asunduse krunt Murro-Jüri piirides asuvad järgmiseid hooneid:

Järjekorra Nr.	Hoone nimetus ja kirjeldus	HIND
Sis. Hind. aktis		Eesti kroonides
1. 1.	Elumaja, puu ehitus, sisunõud alla kumminist	101,48 - 96,64
2. 2.	Lauk. aidaga, puu ehitus, sisunõud. mada	13,83 - 13,77
		Koguväärtuses Eesti krooni 115,31 - 110,41
§ 2. Käesoleva lepingu allakirjutamisel maksab ostja hoone - hinnast E. krooni		115,31 - 110,41
kuna olejäänud osa ostuhinnast		Eesti krooni

31. JAN. 1928

Revm. k. Nr. 1248

Kontok. z. Nr. _____

Täht. m. l. j. Nr. _____

Jooksev a. Nr. _____

Nr. _____

Nr. _____

Arhivaar _____

17

Lisa 3, Murro-Jüri talu hoonete ostu-müügi leping 1. oktoober 1927. a.

Wiljandi-Pärnu Rahukoogu
Kinnistustarvikokond
2 - JAN. 1932
Sissetuleku Nr.
Päevaraamatu Nr.
Dokumendi Nr. 75

Ostu-müügileping.

E. V. Põllutööministeerium kui müüja ja Karl Mardi poeg Riidametsa' -----

----- kui ostja on leppinud kokku järgmises:

§ 1. Riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seaduse alusel müüb Põllutöö-
ministeerium Karl Mardi poeg Riidametsa'ale ----- omanduseks,
S e l i s t e ----- vallas, riiklikust maatagavarast riigimaade planeerimisel
endis e s t S e l i l o n n. ----- mõis a s t -----, kinnistu nr. --
-----, eraldatud maakoha, Murro-Jüri
nr. A-27, hinnaga seitsesada nelikümmend kuus ----- krooni
46 senti (740 kr. 46 s.).

§ 2. Maakoht, Murro-Jüri nr. A-27, sisaldab kokku umbes kaksküm-
mend ühe ja kuuskümmend kaheksa saj. (21,68) hektaari, looduses tähistatud piirides.

§ 3. Esimeseks (1.) novembriks 19 30. a. on ostja tasunud maakoha
Murro-Jüri nr. A-27 ostuhinnast k u u s -----
----- krooni 46 senti (6 kr. 46 s.).

Ostuhinnast võlgjäänud summa seitsesada neliküm-
n e n d ----- (740) krooni kohustub ostja tasuma kakskümne kolme -----
(25) aasta jooksul, arvates esimesest (1.) novembrist 19 30. a., makstes võlasum-
malt iga aasta neli protsenti (4%) intressideks, kaks ja seitsekümmend viis sajand.
----- protsenti (2,75%) võlakustutuseks ja kakskümmendviis sajandikku protsenti
(0,25%) administratsioonikuludeks, kokku s e i t s e -----
protsenti (7%), s. o. v i i s k ü m m e n d ü k s -----
krooni 80 senti (61 kr. 80 s.) aastas, võrdsetes osades pooleaasta viisi ette, igal esimesel
juunil ja esimesel detsembril.

§ 4. Ostja võlgneb esimeseks (1.) ----- 19 -- a. ostetud maakoha sisse-
seadmiseks saadud riiklikkude laenudena ja sama maakoha päraldise ostuvõlgade tasumata osadena
ning nende laenude ja ostuvõlgade tähtajaliste maksude võlgadena, vastavate algdokumentide põhjal,
liidetult ----- krooni ----- senti
(----- kr. ----- s.), millest ostja kohustub tasuma -----
krooni ----- senti (----- kr. ----- s.) käesolevas lepingus ette nähtud esimesel maksetähtpäeval, kuna
----- (-----) krooni

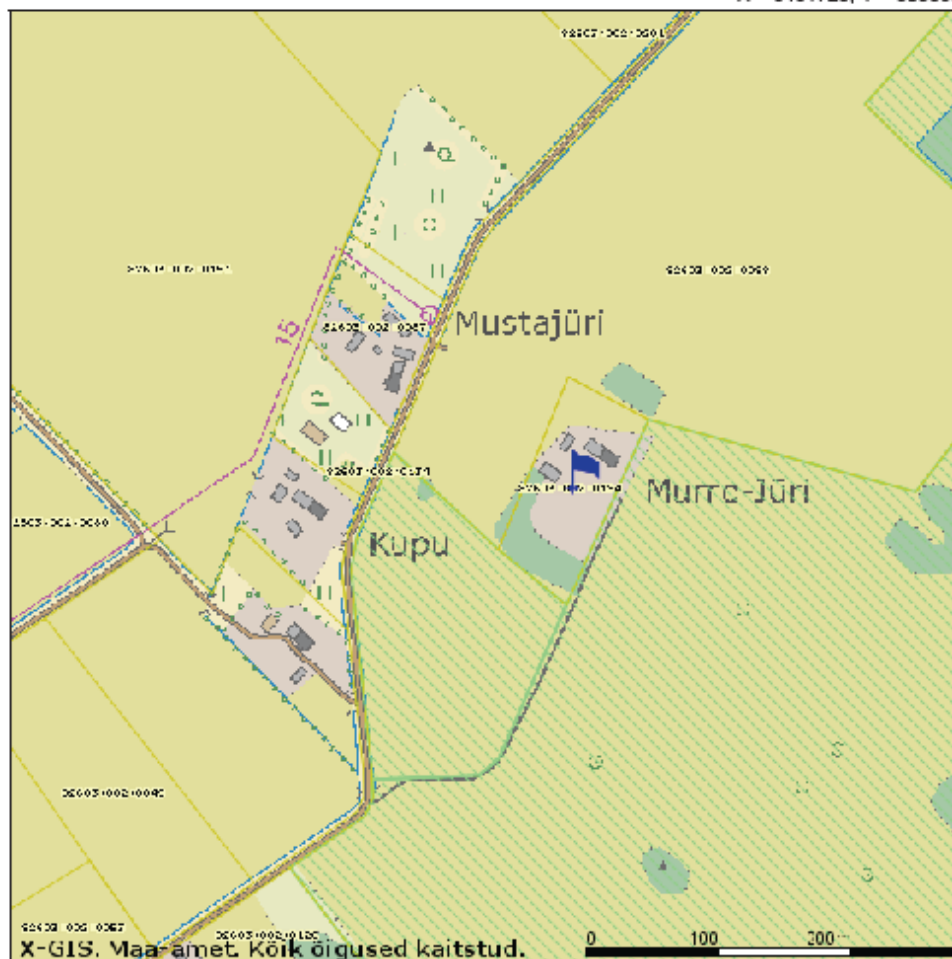
Lisa 4, Murro-Jüri maakoha ostu-müügileping 1. november 1932.a.

1 Järjekorra nr.	2 Hoone nimetus	3 Hoone chituslaad (seina, lae ja teiste osade lühike kirjeldus) ja hoone üldine seisukord; hoone osade nimetus (korrad ja katus)	Hoone ehk selle osa sihtpind				
			4 pikkus meetr.	5 laius meetr.	6 pinna suurus ruut meetr.	7 mahutus meetr.	
1.	Elumaja	Puu ehitus, ilma muu- damendita. Seinad müüramurud ja nägja- rojunud. Põrand ja lagi laudadeist-mäda ja kulumud. Ehi kullisrinnid -vajas rõnõnõti. Uruud ja arnad müüramurud Üldine seisukord alla müüramurud. Katus rindli- mäda	16,10	7,40	119,14	2,30	2740
2.	Lauk ja ait	Lauk: puu ehitus madala rindli-müüramurud puu. Lagi laudadeist -mäda. Seinad müüramurud. Põrand - lagunenud. Üldine seisukord - mäda Katus rindli - mäda	4,80	6,10	29,28	2,30	67-
	Ait: puu ehitus ilma müüramurudita. Lagi laudadeist - hõbe, põrand - laudadeist eralt mäda. Üldine seisukord - mäda Katus rindli - mäda	4,20	6,10	25,62	2,00	51-	

Lisa 5, Murro-Jüri talu kasutuskõlblike hoonete hindamise leht, 27. august 1927.a.

Väljavõte Maa-ameti kaardiserverist

X = 6461725, Y = 505590

X = 6461005, Y = 504871

M 1:4228

Kaardiserveris olev info ja sellest tehtud väljavõtted on informatiivsed ega ei ole ametlikud. Väljavõtete kasutamisel peab ära märkima nende päritolu.

- Registreeritud kooli- ja lasteasutused
- Lõu- ja eluaparatuur
- Lõu- ja eluaparatuur
- hõimukogustatud lü
- seguvõlv

Värviline pühikaart

Lisa 6, Asendiplaan (väljatrikk maa-ameti kodulehelt), aprill 2010